

Відвідування дитиною разом з батьками на свята та вихідні дні церкви, участь у спільному церковному співі кровно прив'язують дитину і до батьків і до рідного краю. Також “церковний спів служить задоволенням релігійної потреби як самої дитини, так і її батьків. Він виховує в дитині любов до православного церковного Богослужіння” [1, с. 15].

Особливо великий вплив на дітей у процесі естетичного виховання має, звичайно, особистий приклад батьків. У сім'ї, у якій батьки не читають книжок, не відвідують театр, виставки та музеї, дуже важко культурно виховувати дитину.

Так, в “Докладе Харьковской земской управы губернському собранію 1914г. об организации Народных домов” батькам разом з дітьми пропонували відвідувати Народні доми, які “є громадськими зборами і мають такі завдання:

а) об'єднання місцевих громадських сил та громадське виховання населення;
б) сприяння духовному та фізичному розвитку місцевого населення та задоволенню його потреб у сфері загальних та спеціальних пізнань;

в) вивчення місцевої природи;

Відповідно до завдань у них можуть бути влаштовані:

а) вистави, концерти, вокальні, музичні, танцювальні вечори;

б) дитячі клуби, садки та ясла;

г) вистави та музеї як місцевого, так і загального характеру [4, с. 176].

Висновки. Сьогодні народними домами називаються будинки культури, палаци культури, культурні центри. На наш погляд, це ідеальне місце, де батьки зможуть поширити свої пізнання у сфері естетики, а дитина – відчувати нові враження через єднання з різними видами мистецтва.

Література

1. Об открытии педагогических курсов для приготовления учителей 1893 г. / ДАХО. Ф. № 266. оп. 1 ед. хр. 807.

2. Каталог рекомендованной литературы для сельских библиотек – читалень, составленный отделом народного образования губернской земской управы 1909 г. / ДАХО. Ф. № 304. оп. 1 ед. хр. 2996 дело № 12.

3. Харьковская женская гимназия К.М. Дранковской. 1895–1919гг. / ДАХО. Ф. № 920. оп. 1. ед. хр. 1.

4. Доклад Харьковской губернской земской управы губернському собранію. 1914 г. об организации Народных Домов. 1915 г./ ДАХО. Ф. № 304. оп. 1. ед. хр. 3041.

АМЕЛІНА С.М.

ПЕДАГОГІКА КОМУНІКАЦІЇ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ

Однією з найактуальніших проблем у сфері професійної підготовки фахівців-аграріїв є формування різних видів культури: технологічної, екологічної, інформаційної, комунікативної, зокрема, культури професійного спілкування, що тісно пов'язано з проблемами комунікації. Пошук ефективних шляхів вирішення проблеми формування культури професійного спілкування у студентів вищих навчальних закладів освіти спонукає до вивчення надбань педагогіки комунікації, основні положення якої та їх вплив на процеси навчання й вихо-

вання досліджували В. Брезинка, В. Фішер, Й. Хабермас, К. Шаллер та ін. Проте ще недостатньо досліджено такі аспекти, як місце діалогу в педагогіці комунікації та значення педагогіки комунікації для формування культури професійного спілкування в майбутніх фахівців-аграріїв.

Мета статті – розглянути теоретичні положення педагогіки комунікації і їх використання у процесі формування культури професійного спілкування в студентів аграрних ВНЗ.

Педагогіка комунікації розглядає два рівні. По-перше, комунікація – це процес відображення існування людини серед людей, який слугує для самовизначення людини та певного спрямування її дій. При цьому виникає певне новоутворення – соціальний зміст.

З іншого боку, комунікація – це процес, у якому певний зміст, який уже існує, передається від одного суб'єкта до іншого. К. Шаллер вважає кожен із цих процесів зворотною частиною іншого процесу [8, с. 201].

Ніхто не може уникнути процесу комунікації, тому що співіснування поруч з іншими людьми вже означає участь у процесі комунікації, навіть якщо людина цього не усвідомлює. М. Мерло-Понті вважає, що ми не можемо відступити від цього досвіду “співіснування поруч з іншими у одному світі” [6, с. 79].

Отже, навчання та виховання стають якісно іншими. Це вже не просто передача певних знань, повідомлень, принципів, норм. Під кутом зору педагогіки комунікації вираження певного змісту є невід'ємною частиною особистості самих учасників навчально-виховного процесу, тобто викладачів, вчителів, вихователів, студентів, учнів.

Загальновідомо, що під час комунікації відбувається передача інформації. Але одночасно можуть виникати й певні новоутворення. Інколи виникнення цих новоутворень є неочікуваним для учасників комунікації. Співавторами новоутворень в ідеальному випадку є всі учасники комунікації. Першочерговим завданням педагогіки комунікації було розв'язання загадки виникнення цих новоутворень.

Нас цікавить дослідження виникнення новоутворень, результати якого можна використати у формуванні культури професійного спілкування студентів-аграріїв. Адже новоутворення можуть виникати внаслідок розвитку певної ідеї, співавторами якої стають учасники навчального діалогу. Для того, щоб він був продуктивним, творчим, конструктивним та досягав своєї мети, необхідно знати механізми виникнення новоутворень під час діалогу. На жаль, новоутворення не завжди можуть бути позитивними. Тому потрібно враховувати також аспект “гуманного очікування” [7, с. 223].

Критики педагогіки комунікації вказували на те, що вона не враховувала історичних умов існування суспільства, а тому її положення стосуються тільки ідеально-типової моделі.

Звичайно, коли мова йде про спілкування, потрібно враховувати, що воно завжди відбувається в певній конкретній ситуації на фоні певного суспільства з його усталеними нормами, поглядами тощо. Для кожної людини характерне автентичне самоусвідомлення, але це тільки так звана зовнішня частина самоусвідомлення, оскільки в кожного є також власний досвід, свої побоювання, успіхи та поразки, очікування та надії. Вони належать до глибинної частини самоусвідомлення.

Основними темами будь-якої педагогіки є освіта, виховання, навчання. Тематика педагогіки комунікації включає в себе обидва рівні комунікації й стосується всіх названих сфер. Педагогічна комунікація починається там, “де ми дізнаємося, що створено соціальний зміст у різноманітності його соціальних перспектив, що ми самі більше не в змозі гуманно вирішити проблеми, які виникають у повсякденні” [7, с. 227].

Ні індивідуум, ні суспільство не можуть уникнути переорієнтації та подальшого навчання. Це визнання дуже важливе саме для формування культури професійного спілкування, адже воно не є чимось сталим, якоюсь постійною величиною, що відтворюється. Існують певні норми, але кожен діалог створюється, розвивається та вирішується по-своєму.

У зв'язку з тим, що педагогіка комунікації розглядає навчання як специфічну структурованість окремого суб'єкта, мова йде про комунікацію другого рівня. Кожна людина, що навчається, не може бути виключеною з навчального процесу. Завдання полягає в тому, щоб інтегрувати окрему особу в загальний навчальний процес. Деякі автори вважають, що людину треба розглядати з точки зору її самореалізації під час навчання [8, с. 224]. Спираючись на цей погляд, схилиємось до думки, що людину треба вважати співавтором власної самореалізації. Саме діалог може бути одним із засобів, що сприяють самореалізації.

Навчання вчителем та навчання учня є найважливішими діями в навчальному процесі. Дидактики, починаючи з XVII ст., дотримувались традиційної педагогічної думки, що навчання – лінійний, постійний та кумулятивний процес. Це означає, що таке навчання – презентація, а не передача знань.

Педагогіка комунікації пов'язує навчання з гуманною орієнтацією на дію. Тоді можна розглядати не тільки об'єктивний процес передачі знань, а й те, як суб'єкти цього процесу здійснюють його в міжсуб'єктних відносинах. Слід зазначити, що сьогодні навчання не обмежується тільки передачею знань. Навчаються також “дії”. Спілкування в навчальному процесі, особливо в діалогічній формі, має не просто бути механічною передачею інформації, а спонукати до діяльності, творчості. Навчання має надавати “провокувальні” імпульси (також у вигляді “невпинного потоку інформації”) до розвитку діалогічної співпраці. На думку представників педагогіки комунікації, це є першочерговим завданням майстерності вчителя й викладача в педагогічному аспекті на першому рівні комунікації. Крім того, мають пробуджуватись сумніви, через що у викладача виникають певні труднощі в спілкуванні. Викладач мимоволі потрапляє в складні й суперечливі ситуації, які спонукають його до змін, перегляду власної позиції. Дослідники [6; 7; 9] стверджують, що відносини між тим, хто навчає й виховує, і його учнем та вихованцем є “симетричними за своєю тенденцією”. За таких умов викладач разом зі студентами, орієнтуючись на дію, втілює в життя “соціальний сенс”. Тільки зворотний зв'язок здатен утримати його від зверхнього ставлення до майбутніх фахівців.

Традиційне розуміння навчання стосується другого рівня комунікації, а саме відносин і взаємовпливу між індивідуумом і суспільством. Залежно від змісту мова йде про інформацію, яку одна сторона передає, а інша – сприймає.

Для цього різнонаправленого процесу можна сформулювати деякі правила, тут можна розглядати й аксіоми теорії комунікації.

Представники педагогіки комунікації вважають, що інформація повинна вичерпувати всі можливості, бути різнобічною й нестримуваною. Інформатором не обов'язково повинен бути вчитель чи викладач. Інформатор не повинен приховувати свою точку зору, якою він керується у своєму інформуванні, при виборі інформації. Ця теорія враховує також необхідність сприйняття такої інформації, яка може вплинути на світогляд тієї особи, що звернулась до неї. Тільки так можна уникнути неправильного уявлення про об'єктивність навчального процесу, водночас спонукати слухачів до раціональної комунікації й перейти до комунікації першого рівня, особливо характерної для виховання. Щодо педагогічного виміру комунікації першого рівня, то навчання, яке розуміють не тільки як передачу інформації і її сприйняття, призводить “до таких зрушень, які можна порівняти із землетрусами на рівнині соціальної думки” [8, с. 89].

Педагогіка комунікації пропонує педагогічну теорію, яка, на думку Й. Хабермаса, може вирішити всі проблеми переходу від знання до дії, до самореалізації [5, с. 4]. Після теорії освіти теорія виховання є темою будь-якої педагогічної систематики. Починаючи з XVII ст., виховання розглядали як насадження певної волі, тобто мало маніпулятивний характер. Суспільство доручало вихователю прищеплювати молодому поколінню свої норми. На відміну від авторитарного виховання та чітких ієрархічних відносин між вихователем та вихованцем, педагогіка комунікації розглядає виховання як передачу соціального змісту, гуманну орієнтацію на дію в тенденційно симетричних процесах раціональної комунікації на перехресті індивідуалізації та соціалізації [7, с. 225]. Тут мова йде не стільки про норми, скільки про соціальний зміст, а саме гуманну орієнтацію на дію.

Так, наприклад, агресивність одного з учнів щодо інших не може бути підставою для його звинувачення, а у вихователя немає готового рецепту для цього випадку, як і для всіх інших. Треба розглянути ситуацію, враховуючи всі моменти: від життєвого досвіду учня, його сім'ї до ситуації в країні.

Спираючись на концепцію комунікативної дії Ю. Хабермаса [5], згідно з якою комунікація є базовим соціальним процесом, а тому саме процеси комунікативної раціоналізації життєвих світів створюють структуру суспільства й лежать у його основі, а не виробничі відносини, акцентуємо увагу на перетворювальному потенціалі культури професійного спілкування майбутніх аграріїв.

Подальший розвиток однієї з основних тез педагогіки комунікації, а саме положення про те, що комунікативні відносини не обмежуються простою передачею інформації, знаходимо в багатьох сучасних дослідників. На їхню думку, така комунікація слугує також встановленню та регулюванню відносин між партнерами, активізації опонента й самоактивізації учасника професійного спілкування [2; 3; 4]. Ключовими для формування культури професійного спілкування у студентів аграрних ВНЗ вважаємо погляди Б. Ананьєва, який не тільки підкреслював комунікативну природу навчання, а й розглядав навчальний процес у нетрадиційному ракурсі: “Навчання не є тільки передачею й засвоєнням інформації – знань і правил діяльності. Навчання є також спілкуванням, кому-

нікацією, яка відповідає структурі суспільства і панівному в ньому типу міжлюдських відносин” [1, с. 8].

Педагогіка комунікації спирається на основоположників сучасної науки Декарта та Бекона фон Верулама, які стверджували, що треба відкривати закони природи індуктивним шляхом, виходячи з окремих явищ природи [9]. Коли педагогіка комунікації звертається до комунікації другого рівня, де йдеться про взаємодію між суб'єктами, між індивідумом та суспільством, вона може обійтись чистою формою сучасної науки, її емпірично-аналітичною методологією, орієнтуючись на зразки природничих наук. Тут можна дослідити багато кореляцій, а також виявити причинні взаємозв'язки й відповідно до них побудувати прогнози щодо результатів виховного процесу. Що ж стосується першого рівня комунікації, який є характерним для виховання, то тут обов'язково треба врахувати, що виховання тісно пов'язане з проблематичною соціальною практикою.

Висновки. Певні досягнення педагогіки комунікації знайдуть своє місце у процесі формування культури професійного спілкування у студентів вищих аграрних навчальних закладів, а саме: відсутність лінійності у навчанні, зміна ієрархічних відносин у навчально-виховному процесі, звернення до двох рівнів комунікації, дослідження новоутворень у процесі комунікації, особливості вибору та передачі інформації, можливість самореалізації учасників навчально-виховного процесу.

Література

1. Ананьев Б.Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б.Г. Ананьев // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – Л., 1974. – Вып. 2. – С. 7–9.
2. Балл Г. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Г. Балл // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 2. – С. 3–11.
3. Балл Г.О. Діалогічні універсалії сучасного гуманізму / Г. Балл // Гуманітарні науки. – 2001. – № 1. – С. 4–11.
4. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-метод. посіб. / І.А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
5. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns / J. Habermas . – Bd. 2. – Frankfurt a. M., 1982. – 246 S.
6. Merleau-Ponty M. Phänomenologie der Wahrnehmung / M. Merleau-Ponty. – Berlin, 1966. – 332 S.
7. Müller D.K. Der Kommunikation auf der Spur / D.K. Müller. – St. Augustin, 1991. – 206 S.
8. Schaller K. Pädagogik der Kommunikation / K. Schaller. – Annäherungen ; Erprobungen: St. Augustin, 1987. – 357 S.
9. Schaller K. Bildung für die Zukunft. Gefahr und Herausforderung für die Pädagogik / K. Schaller // Bildung für die Zukunft – Zukunft für die Bildung. Hrsg. von Beinbauer, I. M.: Innsbruck/Wien, 1991. – S. 13–39.